

БОБОШКО ОЛЕНА МИКОЛАЇВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін
Криворізького факультету*

ШУСТРОВА КСЕНІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін
Криворізького факультету, кандидат юридичних наук, доцент*

ГУМАНІЗАЦІЯ ЗАХОДІВ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИННОСТІ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ

Становлення України як правової, соціальної, демократичної держави неможливо без формування надійної та обґрунтованої законодавчої бази застосування заходів правового впливу до неповнолітніх осіб. Стан справ у сфері ювенальної кримінальної юстиції дозволяє зробити висновки про цивілізованість суспільства, про стабільність майбутнього нашої держави.

Попередження злочинності серед неповнолітніх є важливим аспектом попередження злочинності в суспільстві. Приймаючи участь в законній, соціально-корисливій діяльності, молодь може бути вихована на принципах, що не призводитимуть до злочинної діяльності [1].

З метою попередження злочинності серед неповнолітніх, потрібно докладати зусилля всього суспільства, щоб досягнути гармонійного розвитку підлітків, поваги до їхньої особи, стимулювати розвиток з раннього дитинства, звертаючи увагу на матеріальне становище, фізичний та моральний розвиток дитини в сім'ї, дитячому садку, школі.

Слід звернути увагу на необхідність і важливість здійснення прогресивної політики щодо попередження злочинності серед неповнолітніх, а також необхідність і важливість застосування необхідних для цього принципів.

Питання дії норм кримінального права на попередження підліткової злочинності та проблему особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх стали об'єктом досліджень таких вчених Ю. В. Баулін, В. В. Голіна, П. П. Андрушко, А. М. Бабенко, П. С. Берзін, І. Г. Богатирьов, В. М. Бурдін, В. П. Бойко, Т. О. Гончар, Т. С. Денисов, О. М. Джужа, О. О. Дудоров, Ю. В. Єгорова, Т. С. Жукова, М. Й. Коржанський, О. В. Козаченко, М. Н. Крестовська, Д. С. Смоков, О. М. Литвинов, М. І. Мельник, А. А. Музика, В. О. Навроцький, Є. С. Назимко, Т. І. Пономарьова, Д. О. Пилипенко, М. І. Хавронюк, С. В. Черкасов, С. Д. Шапченко та інших фахівців.

Наукові пошуки цих авторів становлять значний внесок у розвиток науки кримінального права та розробки заходів попередження та запобігання злочинності серед неповнолітніх.

Протягом 2020 року зареєстровано 335 кримінальних правопорушень, скоєних неповнолітніми, що на 58 або на 14% менше, ніж за аналогічний період 2019 року. Із загальної кількості скоєних злочинів – 130 (-79) склали тяжкі та особливо тяжкі [5].

Виправити ситуацію на краще у сфері протидії злочинності неповнолітніх можливо за рахунок відмови від карального характеру державного реагування на злочини осіб цієї вікової групи, широкого застосування умовних видів звільнення від покарання та його відбування, які мають чітку спрямованість на конкретну соціально-корисливу поведінку неповнолітнього в посткримінальний, пенітенціарні періоди. Адже, застосування покарань до неповнолітніх, у випадку його примусової ізоляції, завдає руйнівного впливу психіці дитини, найчастіше призводить до незворотних деформацій особистості, коли становлення неповнолітньої особи тільки розпочинається.

Особливе місце серед покарань, що застосовуються до неповнолітніх займають такі, що пов'язані з виправно-трудовим впливом, об'єднуючи в собі каральні елементи та приниження гідності дитини. Цілий ряд вчених та практиків виступають прихильниками напрямку гуманізації кримінального законодавства. Так, Хавронюк М.І. одним із таких напрямків, відповідно до міжнародних стандартів вважає – створення системи покарань, яка б слугувала в першу чергу меті виправлення винної особи та попередження вчинення нею нових злочинів [2; 3].

Тому стала потреба виробити такі заходи, методики, коли підлітки, що скоїли, чи намагаються скоїти кримінальні правопорушення, мали б змогу відійти від злочинної діяльності, забути про таку, на підставі гуманного відношення до останніх з боку державних органів. Застосування таких заходів, в першу чергу, не пов'язаних із застосуванням кримінально-караного покарання, дозволяє ефективніше вирішувати проблеми підліткової соціальної адаптації, в тому числі побутових умов, освіти й роботи, що в підсумку значно зменшує ймовірність вчинення ними нових злочинів.

Потреба у створенні системи кримінальної юстиції зумовлена й тим, що деякі положення чинного законодавства та правозастосовної практики України не повною мірою узгоджуються з міжнародними договорами щодо захисту прав дитини, зокрема, з Мінімальними стандартними правилами ООН щодо здійснення правосуддя у справах неповнолітніх 1985 р. («Пекінські правила») й Конвенцією ООН з прав дитини 1989 р. [3, с. 75–128].

Кримінальний процесуальний кодекс України узаконив указану практику, ввівши посаду судді, уповноваженого здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх, який вирішуватиме питання про притягнення неповнолітньої особи до кримінальної відповідальності або звільнення її від неї, про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, їх продовження, зміну чи припинення, а також про кримінальне провадження в апеляційному чи касаційному порядку щодо перегляду прийнятих судових рішень (ч. 10 ст. 32 КПК) . Спеціалізація суддів з розгляду справ неповнолітніх згідно

з ч. 3 ст. 18 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» існуватиме в загальних судах першої й апеляційної інстанції.

Керівні принципи повинні бути спрямовані на забезпечення того, щоб в ході таких розглядів, всі права дітей, серед яких право на інформацію, представництво, участь і захист, повністю дотримувалися з урахуванням рівня зрілості й розуміння дитини, а також обставин справи. Дотримання прав дітей не повинно ставити під загрозу права інших зацікавлених сторін [3].

Нині для України є важливим впровадження міжнародних та європейських стандартів в галузі кримінальної політики щодо попередження злочинності серед неповнолітніх. Наша країна, провадить політику врахування позитивного досвіду, накопиченого країнами Європи та США з питань запобігання злочинності серед молоді.

В контексті нашого дослідження цікавою є дисертація Є. М. Вечерої на тему «Некаральний кримінально-правовий вплив на неповнолітніх в Україні (кримінологічні засади)». У роботі вченою було надано характеристику елементів некарального кримінально-правового впливу на неповнолітніх в Україні на сучасному етапі та запропоновано критерії оцінки його ефективності та основні напрямки вдосконалення законодавчого регулювання. Під некаральним кримінально-правовим впливом запропоновано розуміти цілісне явище, що реалізується в таких формах, як звільнення від кримінальної відповідальності й звільнення від покарання і його відбування. Одним із заходів в яких характеризується некаральний кримінально-правовий вплив визнано звільнення від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру (ч. 1 ст. 105 КК України). Є. М. Вечерова приділила увагу не тільки звільненню неповнолітніх від покарання з випробуванням, а й застосуванню примусових заходів виховного характеру, які є остаточною та не вимагають від неповнолітніх певної поведінки [4, с. 31].

В роботі доведено, що репресії в сучасному кримінальному законодавстві є другою ланкою, і до неповнолітніх вони не можуть бути застосовані. Першою базовою ланкою – є попередження злочину, що передбачає гуманний вплив на неповнолітнього.

Таким чином, можна стверджувати про те, що інститут некарального кримінального впливу та безумовних видів звільнення від покарання повинен застосовуватися до неповнолітніх в разі скоєння ними кримінальних проступків.

Кримінологічна характеристика злочинності серед неповнолітніх обумовлює доцільність пошуку нових кримінально-правових засобів впливу на підлітків. Зважаючи на категорії злочинів, що вчиняються неповнолітніми, можна припустити, що обмеження, як вид покарання, може застосовуватися до підлітків, що вчинили кримінальні проступки. Але в кримінальному законодавстві слід конкретизувати та розмежувати обмеження для неповнолітніх від примусових заходів виховного характеру з обов'язковим обмеженням дозвілля. Ця пропозиція є важливою з огляду на те, що вчені і практики пропонують щоб до неповнолітніх правопорушників застосовувалися різні психологічні

і педагогічні заходи впливу, створювалися сприятливі умови життєдіяльності з прикладами виховного характеру.

Список використаних джерел:

1. Про Концепцію розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні: Указ Президента України від 24 травня 2011 року, № 597/ 2011.
2. Хавронюк М. І. Кримінально-правова система в Україні у взаємодії із ... питання матеріального кримінального права – поняття злочину і проступку. *Вісник Асоціації кримінального права України*, 2015 № 2 (5)
3. Минимальные стандартные правила Организации Объединенных Наций, касающиеся отправления правосудия в отношении несовершеннолетних («Пекинские правила»). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_211#Text
4. Вечерова Є. М. Некаральний кримінально-правовий вплив на неповнолітніх в Україні : дис. ... канд. юрид. Наук: 12.00.08 / Є. М. Вечерова. Одеса, 2010. С. 31.
5. Статистика ювенальної злочинності в Україні. URL: <http://ssd.dn.gov.ua/analiz-stanu-zlochinnosti-bezdoglyadnosti-inshih-negativnih-proyaviv-sered-ditej-za-2020-rik/>

Ключові слова: злочинність неповнолітніх, гуманізація кримінального законодавства, кримінальна юстиція, заходи виправного впливу, заходи попередження та запобігання злочинності неповнолітніх.

Key words: juvenile delinquency, humanization of criminal legislation, criminal justice, measures of corrective influence, measures of prevention and prevention of juvenile delinquency.

БЕРІШ АНАСТАСІЯ ЯКІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального права, кандидат юридичних наук*

ЮРИДИЧНИЙ КРИТЕРІЙ ОБМЕЖЕНОЇ ОСУДНОСТІ

Юридичний критерій обмеженої осудності характеризується неповною мірою здатності усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпеку своїх дій та керувати ними. У науковій літературі дискусійним є питання про те, яким змістом наповнюється поняття – «неповна міра».

Г. В. Назаренко відзначає, що «осудність може мати дві градації: повну і неповну». Остання характеризує «зменшену осудність» і свідчить про значне зменшення здатності усвідомлювати суспільну значимість своїх дій та керувати ними. Вказівка на «значний ступінь» обмеження зазначеної здатності автор пропонує відобразити в статті, присвяченій обмеженій осудності. Автор обґрунтовує свою думку тим, що «вказівка на значне зменшення здатності розуміти недозволенність